

חיילים אמריקנים ב"חול הטובעני" של הגולן?

מאת מארק לנגפן

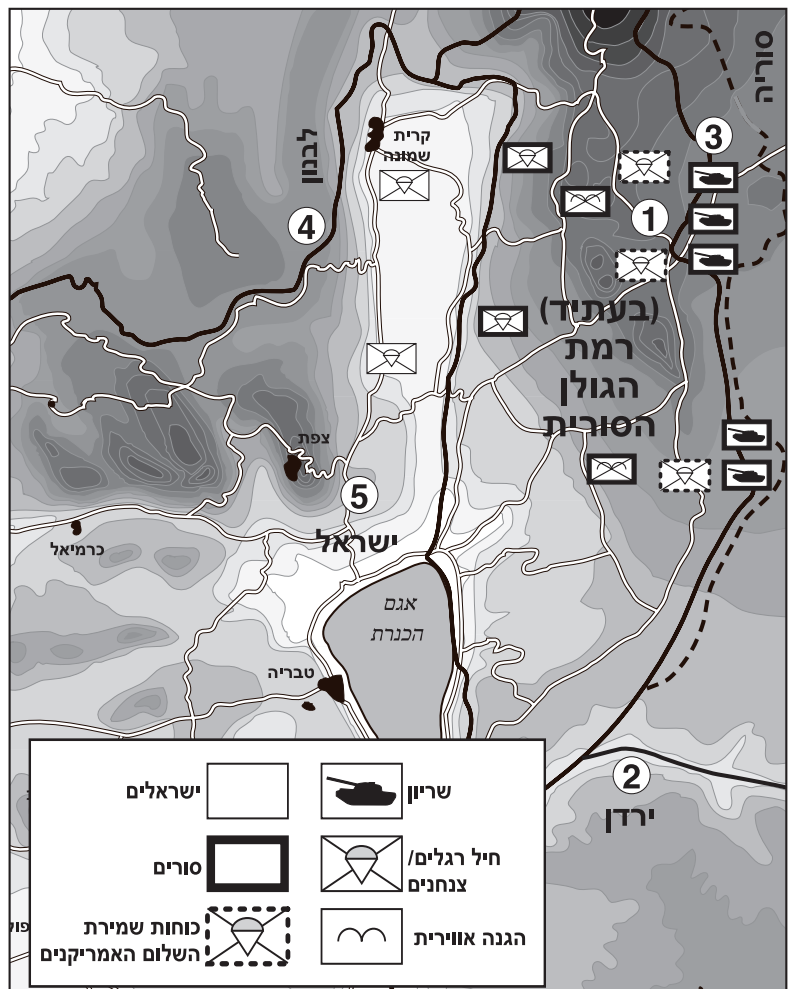
ביום שלאחר החתימה ההיסטורית על ההסדר בין ישראל והפלסטינאים, מזכיר המדינה וורן כריסטופר אישר בצורה נחרצת את מדיניותו של ממשל קלינטון, לפיה כחלק מהסדר שלום עתידי בין ישראל לסוריה, אמריקה תפרוס כוחות אמריקנים ברמת הגולן כדי להגן על ישראל.

בעוד שפריסת החיילים האמריקנים בסיני ובגולן כרוכה בסיכון "פוליטי" דומה לזה הטמון באפשרות שמצרים או סוריה יפלו לידי של משטר פונדמנטליסטי מוסלמי "עויני", הרי שהמאפיינים הטופוגרפיים והגיאוגרפיים המיוחדים של רמת הגולן יוצרים סיכונים "צבאיים" נוספים שיווצרו במקרה של פריסת כוחות בגולן, שאינם קיימים בסיני. ליתר דיוק, שטח חצי האי סיני עצום, ולמעשה הוא פתוח לים מכל נקודה. לעומת זאת, גודלה של רמת הגולן כעשירית משטחו של חצי האי סיני, והיא מכותרת מכל צדדיה על ידי סוריה, לבנון, ירדן וישראל (ראה איור 1). זאת ועוד, חצי האי סיני הוא ברובו מדבר שטוח עצום, עם כבישים רחבים וגישה קלה. הגולן לעומתו הררי מאד, ורשת הכבישים בו צרה ומוגבלת. לבסוף, במדבר סיני השמש זורחת כמעט בכל ימות השנה. מאידך, ברמת הגולן החורפים קרים ומושלגים. כל ההבדלים הפיזיים, הטופוגרפיים והגיאוגרפיים האלה מניבים שלושה סיכונים צבאיים "ספציפיים לגולן" שעמם תצטרך להתמודד פריסה של כוח שלום אמריקני.

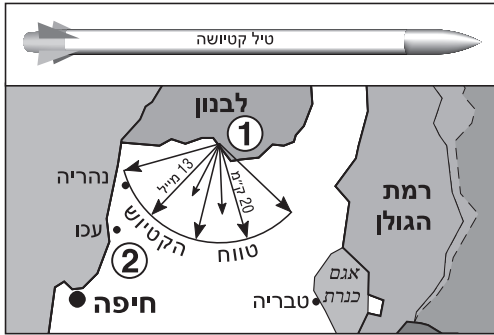
1. הכוחות האמריקנים עלולים להיות חשופים למתקפות טרור "בסגנון אינטיפדה/ביירות".

במהלך מלחמת ששת הימים בשנת 1967, כ-80,000 "אזרחים" סורים פונו וברחו מהמלחמה לתוך שטחה של סוריה. "אזרחים" אלה היו ברובם אנשי צבא סורים ובני משפחותיהם. אם סוריה תשוב להחזיק ברמת הגולן, סביר להניח שהיא "תיישב בחזרה" מספר משמעותי של "אזרחים" בכל רחבי רמת הגולן. חזרתם והתיישבותם של "אזרחים" סורים בגולן הם יעד אסטרטגי סורי הגיוני בטווח הקצר, שכן אם ישראל תמצא לנכון לכבוש מחדש את רמת הגולן, היא תיאלץ להתמודד עם התקפות טרור אזרחי "בסגנון עזה" כנגד חייליה.

עם זאת, נקודת המפתח היא שבגלל מערכת הכבישים המוגבלת והצרה מאד, סביר להניח שהכוחות האמריקנים יבואו במגע קרוב עם ה"אזרחים" הסורים. מצב זה עלול לחשוף את הכוחות האמריקנים ל"אינטיפדה" סורית בגולן. בהנחה שהאוכלוסייה ה"אזרחית" הסורית המקומית תהיה עוינת, הקשיים והמארבים שהחיילים האמריקנים חווים בסומליה עשויים להיות אינדיקציה למה שחיילנו עשויים להיתקל בו בגולן. זאת ועוד, ממשלת סוריה המארכת עשויה בהחלט להכחיש כל אחריות על המתקפות ולייחס אותן לגורמים פונדמנטליסטים מוסלמים באוכלוסייתה. גורמים "אזרחיים" סורים קיצונים כאלה עשויים להוציא לפועל כנגד כוחות

איור 1. מפה טופוגרפית דיאגרמטית של רמת הגולן עם עמדות היפוטטיות של כוחות שמירת השלום האמריקניים (1) מראה שהשטח התלול והקשה מאד של הגולן מאפשר רק כבישים צרים וקטנים. כוח שמירת השלום האמריקני יצטרך לפעול בגבולות הצרים האלה. כמו כן, ברור מהטופוגרפיה שרמת הגולן היא נקודת ציר צבאית שולטת קריטית בין ירדן (2), סוריה (3), לבנון (4) וישראל (5).

איור 2. בשונה מדרום לבנון בתקופה שלפני מלחמת ששת הימים, כל נסיגה מרמת הגולן ודרום לבנון צריכה לקחת בחשבון את הסבירות הגבוהה להמשך טרור מסתננים ושיגורי קטיושות (1) מצד הפונדמנטליסטים המוסלמים של חיזבאללה, בגיבוי איראן וסוריה, לעבר מרכזי אוכלוסייה גדולים בצפון ישראל (2).

האמריקנים מתקפות טרור "שניתן להכחישן", בין באמצעות מוקשים, ובין באמצעות מטעני צד מופעלים מרחוק, צלפים, מטולי רימונים או אפילו מכוניות תופת בסגנון "ביירות".

2. תרחיש של שיגור רקטות קטיושה על ידי חיזבאללה / פעולות תגמול ישראליות

חזרה לסטטוס קוו של המאזן האסטרטגי ישראל-סוריה טרום מלחמת ששת הימים תהיה בלתי אפשרית נוכח ההתערערות המסיבית ביציבות שדרום לבנון חוותה מאז ההגירה של פלסטינים קיצוניים לדרום לבנון בעקבות אירועי ספטמבר השחור ב-1970. גם אם נניח עצירה מוחלטת ומלאה של משלוחי קטיושות "איספהאן" מאיראן דרך סוריה לחיזבאללה בדרום לבנון שזוכה לגיבוי איראני, איראן תצליח בכל זאת להבריח את קטיושות "איספהאן" לחיזבאללה דרך קו החוף הפרוץ מאד של לבנון. לפיכך, קיימת סבירות גבוהה מאד שאין זה משנה מה תעשה סוריה. חיזבאללה ימשיך לשגר קטיושות "איספהאן" לעבר צפון ישראל. (ראה איור 2).

במקרה של מתקפת קטיושות מדרום לבנון, הטופוגרפיה ההררית של צפון ישראל, דרום לבנון ורמת הגולן מגבילה את האפשרות להוציא לפועל מתקפת קרקע צבאית נגד חיזבאללה דרך שני צירים צפון-דרום בלבד: דרך החוף ודרך עמק החולה שלרגלי רמת הגולן (ראה איור 3). במהלך מתקפה ישראלית נגד חיזבאללה בדרום לבנון, על שני הצירים האלה ינועו כמויות גדולות מאד של חיילים ושריון ישראלים. שליטתה של ישראל ברמת הגולן אינה מאפשרת כיום לסורים לאיים בקלות על ריכוז גדול של כוחות ישראלים בעמק החולה. ואולם, אם תשוב סוריה לשלוט ברמת הגולן שמתנשאת מעל עמק החולה, תוכל בקלות לאיים על כוח ישראלי גדול שינוע בעמק, אפילו בעזרת כוח צבאי סורי "משוריין קלות" שמוצב במרחק שני קילומטרים בלבד בשטח גבוה מבחינה אסטרטגית (ראה איור 4). מבחינה זו, פריסה של כוחות אמריקנים ברמת הגולן תמנע מכת מנע מקדימה ישראלית שמטרתה לנטרל מתקפת איגוף סורית.

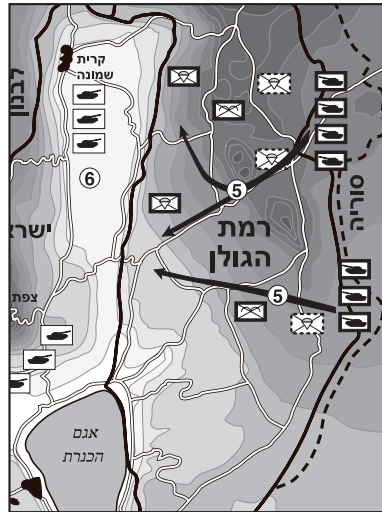
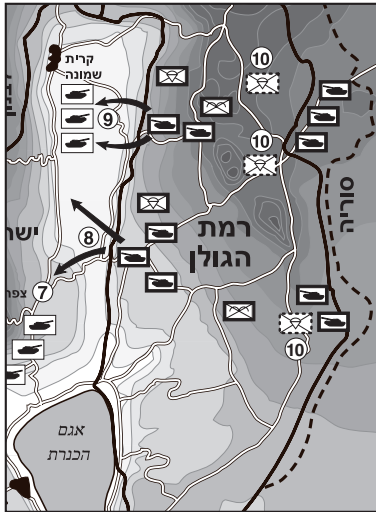
תזוזה של כוחות ישראלים רבים, גם אם מכוונת לעבר חיזבאללה בדרום לבנון, תיראה בעיני הכוחות הסוריים ששולטים בעמדות הישראליות לשעבר לעוינת מאד. סביר להניח שסוריה לא תדע אם הכוחות הישראלים מתכוונים לתקוף צפונה לתוך דרום לבנון או מייד מזרחה, במטרה לשוב לכבוש את רמת הגולן שבשליטה סורית. ריכוזים כאלה של כוחות ישראלים משוריינים בסמיכות רבה כל כך לקווי החזית ה"משוריינים קלות" של הסורים בגולן ייתפסו בעיני הסורים כהסלמה דרמטית של מצב העוינות ויגרמו להעלאת הכוונות בצבא הסורי. כעבקות זאת, סוריה תפעל לגיוס חייליה ולריכוז כוחות צבא במוצבים שלה בגולן וכן "חיזוק" של קווי החזית ה"משוריינים קלות" של הסורים בעזרת כלי שריון כבדים. בהתראה של רגע, הכוחות האמריקנים שפרוסים ברמת הגולן ימצאו את עצמם לכודים בשטח שרמת הכוונות בו עלתה, לכודים בין שני כוחות צבא מתוכחמים מאד, חזקים ועוינים.

אי לכך, מאחר שקיימת סבירות גבוהה להמשך פעילותו של חיזבאללה נגד ישראל, מן הראוי להציג את השאלות הבאות:

1. מה יהיו ההתחייבויות ותחומי האחריות המדויקים של הכוחות האמריקנים במקרה של תרחיש כזה? 2. האם הכוחות האמריקנים יידרשו להודיע לישראל על תנועות נגד של כוחות סוריים? 3. האם סוריה תראה באיסוף מודיעיני שכזה מצד האמריקנים פעולה "מלחמתית" של ריגול לטובת ישראל? 4. האם הכוחות האמריקנים יצטרכו למנוע בכוח או אולי אפילו באלימות את התקדמותם של

איור 3. הטופוגרפיה ההררית של צפון ישראל ודרום לבנון (1) מאלצת התקדמות של כוחות שריון ישראלים דרך שני צווארי בקבוק - בקו החוף הישראלי (2) ובעמק החולה (3). במתקפה הצבאית במהלך "מבצע שלום הגליל", המתקפה הדו-ראשית (2) ו-(3) הייתה קריטית להצלחת המתקפה הישראלית מאחר שהזרוע המשוריינת שהגיעה מעמק החולה (4) איימה לכתר את הלוחמים הפלסטינים שנלחמו לאורך קו החוף (5) ו-(6). לנוכח האפשרות ליפול לתוך המלכודת הטקטית שטמנו להם הישראלים, לא הצליחו הלוחמים הפלסטינים להילחם בצורה עיקשת ולבצע נסיגה טקטית מסודרת. תחת זאת, הם נאלצו לסגת במהירות, ובכך למעשה חסכו את חייהם של חיילים ישראלים רבים.

איור 4. סביר להניח שכל ריכוז של כוחות שריון ישראלים (1) או גיוס חיילים בעמק החולה (2) יהווה משום איום על הכוחות הסורים בקו החזית "שחמושים רק בנשק קל" (3). מהלך ישראלי צבאי שכזה ייתפס בעיני סוריה, ואולי גם בעיני העולם, כ"עילה למלחמה" נגד סוריה, שתפעל לגיוס וריכוז כוחות משוריינים שלה (4) ותפעל לחיזוק קו החזית שלה, שמשורייני קלות בלבד, בכוח שיריון כבד (5). מהלך משורייני סורי שכזה יחשוף את הצד של קו השריון והאספקה של ישראל (6) למתקפה סורית משוריינת קטלנית, שתנתק את דרך הנסיגה היחידה של היחידות הפרוסות (7). המתקפה הסורית 'מאחורה' שתביאה ללכידתם (8) של הכוחות המשוריינים הישראליים, תחשוף את היחידות הישראליות הלכודות והמבודדות בצוואר הבקבוק של עמק החולה למתקפה הרסנית מצדה של סוריה (9). כל תגובה ישראלית הגנתית תסכן מאד את כוח שמירת השלום האמריקני (10) שימצא סמוך לדרכי התקיפה של הסורים.

הכוחות הסוריים המשוריינים שיהיו בדרכם דרך רמת הגולן תוך הפרה של הסכם "הפירוז"? 5. איזו מידה של "שיקול דעת" תהיה לנשיא או לקונגרס כדי "להעלות" או "להוריד" את מה שמכונה "התיל הממעיד האוטומטי"? 6. איזה סוג של אישור של הקונגרס ידרש כדי להפעיל את "התיל הממעיד האוטומטי" שיביא לכך שהכוחות האמריקנים ינסו לעצור באלימות את התקדמותם של הכוחות הסורים? 7. במקרה של תרחיש שבו הצבא הסורי משתמש בכוחות שריון כבדים, האם ארה"ב תהיה תלויה בישראל כדי שתעניק אספקה לוגיסטית והגנה פיזית לכוחות האמריקנים שיימצאו אז על קרקע סורית "עוינת"? נוכח התפתחות האירועים המהירה שעשויה להיווצר בשטח בזירת הגולן, סביר להניח שמסגרת הזמן של קבלת ההחלטות האמריקנית בווינגטון תהיה גדולה בהרבה ממסגרת הזמן הנחוצה לתגובה צבאית ישראלית. הישראלים עשויים לבצע בשטח תנועות צבא שיחשפו את הכוחות האמריקנים לאש סורית קטלנית או לאש צולבת, או אפילו "לנפילה בשבי" הסורי? שאלות אלה אינן אלא קצה הקרחון של תרחישים קשים בלתי אפשריים שעלולים לקרום עור וגידים בזמן אמיתי, כשקצב ההתפתחויות בשטח יהיה מהיר כל כך שמקבלי ההחלטות בווינגטון יהיו תלויים על עובדות קריטיות, שתוך דקות בוודאי ישתנו בזירת הקרב ברמת הגולן.

3. "הפרות סוריות משוריינות לתוך צפון ירדן ודרום לבנון" בסגנון טאיף."

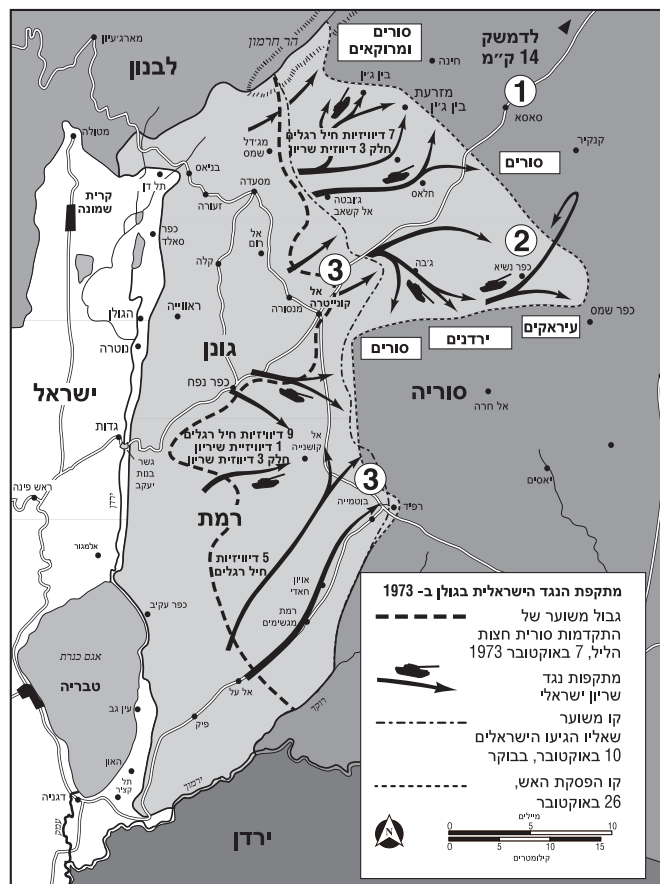
שליטתה של ישראל ברמת הגולן מאפשרת לישראל לפתוח במתקפת-נגד הגנתית דומה למתקפת-הנגד של מלחמת יום כיפור בשנת 1973 (ראה איור 5). איום מתקפת-הנגד ההגנתית של ישראל מנטרלת כיום פלישות משוריינות מהותיות או פריסות של הסורים לעבר דרום לבנון, בקעת הלבנון ובמיוחד לעבר עקב אכילס של ישראל: עמק הירדן הצפוני או עמק בית שאן. שתי הנקודות האלה הותקפו במלחמת העצמאות בשנים 1948 - 1949 (ראה איור 6).

כאמור, נוכחות של כוחות אמריקנים בגולן תוציא בוודאי מכלל אפשרות של מכה מקדימה ישראלית נגד דמשק, שתבוצע דרך רמת הגולן, וזאת נוכח הסבירות הגבוהה ללכידתם של הכוחות האמריקנים באש צולבת. יתרה מכך, מאחר שסוריה מעורבת באופן פעיל עם איראן בזיוף מיליארדי דולרים אמריקנים, לא נראה סביר שארה"ב תחזיק את סוריה "קצרי", כפי שהיא עושה עם מצרים.

ולכן, בהיעדר האיום של מתקפת-נגד הגנתית ישראלית על דמשק שקיים היום, ישנה סבירות משמעותית לכך שסוריה "תמתח את החבל" ותנסה לפרוס "ריכוזי כוחות משוריינים" בסגנון הפרת הסכם טאיף" בדרום לבנון, בבקעת הלבנון או בצפון ירדן. פריסות אלה של כוחות משוריינים סורים יכולות להתבצע תחת כיסוי נוח של תרגילים משותפים או במסווה של משחקי מלחמה. אין ספק כי פריסות כאלה של כוחות משוריינים סוריים בדרום לבנון, בבקעת הלבנון או בירדן ייצגו איום קיומי חמור על ישראל.

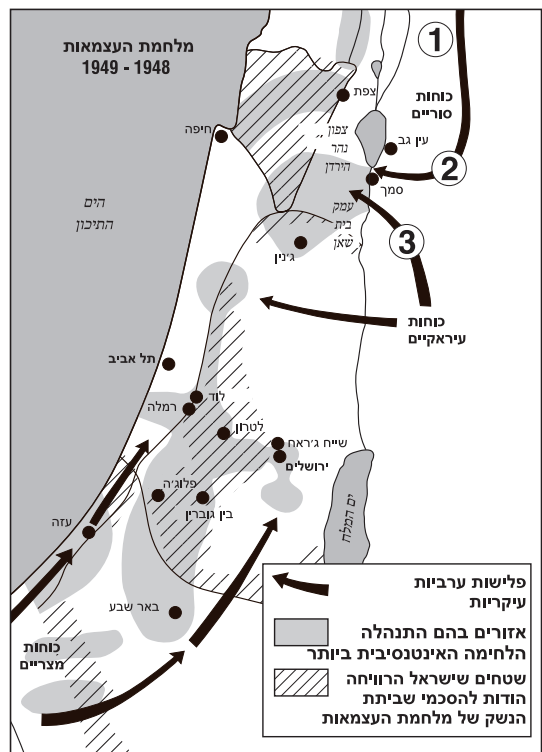
לנוכח איום סורי משורייני מוחשי שכזה, ישראל תיאלץ לגייס, לפרוס וככל הנראה לתקוף את ריכוזי השריון הסוריים האלה במרחק של 40-5 קילומטרים מקווי החזית הישראליים. אין ספק כי פריסות צבאיות ישראליות לפני מתקפה ייראו בעיני סוריה כאיום חמור

איור 5. מתקפת הנגד ההגנתית האסטרטגית הישראלית בגולן במלחמת יום כיפור היא הוכחה מוחשית ליכולתה של ישראל לאיים על דמשק (1) במקרה שסוריה תחליט לפתוח במלחמה נגד ישראל בזירה כלשהי או לירות עליה טילי סקאד. סגן שר הביטחון מרדכי גור התבטא לאחרונה בנושא ואמר "הסורים צריכים להביא בחשבון שברגע שישגרו עלינו טיל, אנו יכולים לנוע לעבר דמשק". באופן קריטי, האיום המשוריין של ישראל דרך "עמק הבכא" בצפון רמת הגולן אינו רק איום על דמשק, אלא הוא גם חותך לתוך צידו של כוח תקיפה סורי כלשהו שעושה דרכו לעבר דרום הגולן (2) או כל מתקפה סורית דרך צפון ירדן לתוך עמק בית שאן. נוכחות אמריקנית כלשהי ברמת הגולן (3) תנטרל בצורה אפקטיבית כל מתקפה ישראלית דרך הגולן ומכאן יש בה כדי להגן על דמשק. לכן, סוריה תוכל לשגר את הטילים שלה בעוד שההרתעה הקרקעית של ישראלית תהיה מנטרלת.

על כוחותיה ועמדותיה ברמת הגולן, ולפיכך יכניסו את כל האזור, ובכלל זה את רמת הגולן, "לתוך המשחק". פרשנות סורית שכזו לסכנה תציב בוודאי את הכוחות האמריקנים בגולן בסכנה "ברורה ונוכחית". תרחיש כזה מעורר את השאלות הבאות: האם יידרש אישור אמריקני לגיוס ישראלי ולפריסת כוחות בצפון בתגובה לאיום סורי בדרום לבנון, בבקעת הלבנון או בצפון ירדן? האם יידרש אישור אמריקני להתקפה ישראלית נגד פריסת סוריות חריגות בגולן? מה יעשו הכוחות האמריקנים בגולן אם סוריה תיזום התקפה לאו דווקא בגולן עצמו, אלא באחת החזיתות האחרות האלה? מה תעשה אמריקה אם ישראל תפרוס כוחות ניכרים או תתקוף ללא אישור אמריקני? ולסיום, מהי "אסטרטגית היציאה" האמריקנית במידה שהמצב יתפתח לכדי מלחמה חמה בין ישראל וסוריה "שיצאה מכלל שליטה"?

המטרה הברורה של כל הסכם שלום בין ישראל וסוריה תהיה ליצור "יציבות רבה יותר". נדמה שכל הסדר "שלום" בין סוריה לישראל, שמצריך הצבת כוחות שמירת שלום אמריקנים ברמת הגולן, בפועל "יעורר חוסר יציבות" רבה יותר מאשר הסטטוס קוו הנוכחי. נוכח הסיכון הגבוה שקיים לכוחות האמריקנים בתרחישים האפשריים האלה, טוב יעשו עושי המדיניות האמריקנים אם יבחנו לעומק וינסו לפתור על הנייר, אט אט, את הקשיים העתידיים בטרם מסכנים את הכוחות האמריקנים בשטח.

איור 6. כשדמשק חופשייה ממתקפת נגד ישראלית, סוריה עשויה "מתוח את החבל" ולאיים על נקודות חולשה ישראליות שאינן ברמת הגולן (1) כמו למשל צפון עמק הירדן (2), שם תקפו הכוחות הסוריים במלחמת העצמאות. פריסה של כוחות שריון סוריים כלשהם בצפון ירדן, בבקעת הלבנון או בדרום לבנון "תכניס למשחק" ולתוך זירת המלחמה את כל צפון ישראל/רמת הגולן. עמק בית שאן הוא גם נקודת תורפה אסטרטגית של ישראל שהותקפה על ידי העיראקים במלחמת העצמאות (3).

לקבלת מידע נוסף הנכם מוזמנים לבקר באתר האינטרנט:
www.MarkLangfan.com

או לפנות אל: **מארק לנגפן**
 דואר אלקטרוני: mapmun@aol.com
 טל' במשרד: (212) 832-0200
 נייד: (646) 263-4606

– מארק לנגפן הוא עורך דין ניו יורקי שכותב על ענייני המזרח התיכון ועל עניינים בטחוניים שעימם מתמודדת ישראל. הוא יצר מודל טופוגרפי תלת-מימדי של ישראל כדי לחסביר את ההשלכות של גובה ועומק אסטרטגיים עבור בטחונה של ישראל.